

ESTABLISHMENT OF A NATIONAL CORPUS THE UZBEK LANGUAGE IS A REQUIREMENT OF A NEW ERA

Guli Toirova Ibragimovna

Doctor of Philosophy, Associate Professor
Bukhara State Univer

2021

Keywords:

corpus, coding, transformation and graphic analysis, technological process, automatic marking, metadata, text information of a large array, morphological marking, spelling module, morphological module, linguistic module, phrase modules, word algorithm, formula algorithm, tabular algorithm, graphic algorithm.

In world linguistics, by the second decade of the twenty-first century, the creation of language corpora on the Internet is the main means of maintaining a particular language, expanding its field of research and demonstrating language skills. In particular, computer technology, which is the great invention of the twentieth century, opens the door to a wide range of possibilities for linguistics as well as other fields and poses important challenges for the computer language, the emergence of computational linguistics is critical to the success of natural languages. In global language studies, the study of linguistic language modeling, the development of algorithms for lemming words and tags, as well as the electronic use of oral and written monuments, samples of spiritual heritage created in a specific language, in order to increase the use of national and cultural heritage. Particular attention is paid to the processing of information using computer technology, the development of the necessary methodological and software for the introduction of information resources, the development of the language corpus on the Internet and, based on this, the scientific and theoretical aspects of the national language.

On the technological process of building a body that provides the stages of the technological process VV Rykov, Yu.N. Marchuk, I. Melchuk, Sh. Khamroeva

1. Лексик таҳлил – матнни гаплар ва сўзларга ажратиш.
2. Сўзларнинг морфологик таҳлили – сўзлар контекстини (маъно устуворлигини) инобатга олган ҳолда нутқ қисмини, келишигини, турини (родини) ва бошқа грамматик белгиларини аниқлаш.
3. Лемматизация – сўзни дастлабки шаклига (леммега) келтириш.
4. Синтактик таҳлил (dependency parsing) – гаплардаги сўзлар боғланишини аниқлаш, эга ҳамда кесимни излаш ва ҳ.к.з.
5. Соддалаштирилган синтактик таҳлил (chunking) – гапларнинг эга, тўлдирувчи ва ҳол бўйича гуруҳларга ажратилиши.

Компьютер технологиясида ишлатиладиган интерфейс қуйидаги турларда бўлади:

Визуал. Мониторда намоиш этиладиган визуал тасвирлар ёрдамида маълумотларни узатадиган стандарт компьютер интерфейси.

Имо-ишора. Қоида тариқасида, у телефонлар ёки планшетлар учун интерфейс бўлиб хизмат қилади. Кўпгина ҳолларда, бу тизимни бошқарадиган одамнинг бармоқларининг ҳаракатларига жавоб берадиган ва ҳар бир аниқ ҳаракатга маълум даражада жавоб берадиган сенсорли панел. Оддий визуал интерфейснинг соддалаштирилган версияси деб аташ мумкин.

Овоз. Ушбу турдаги интерфейс нисбатан яқинда пайдо бўлди. Овозли буйруқлар ёрдамида тизимни бошқариш имкониятини беради. Тизим, ўз навбатида, фойдаланувчи билан мулоқот орқали ҳам жавоб беради. Энг қизиғи шундаки, замонавий технологиялар бизга нафақат телефонлар ёки компьютерларнинг овозини, балки маиший техника ва ҳатто бортли компьютерларнинг овозини бошқаришга имкон беради.

This is the search window of the case, i.e. the interface.
"Body search" - this is where you can search for a word or phrase.

The screenshot shows a web browser window with two tabs titled "Корпусдан қидириш - My ASP.NET". The address bar shows "localhost:6198/About.aspx". The page header features the logo "ЎМК" and the text "ЎЗБЕК ТИЛИНИНГ МИЛЛИЙ КОРПУСИ".

The main content area is titled "Корпусдан қидириш" and includes a search input field. Below it are buttons for "Қидирув" and "Тозалаш".

The "Лексик-грамматик қидирув" section contains a grid of search options:

Сўз ?	Грамматик ҳолати ?	Омоним ?
эшит		
Қўлланилиши ?	Пароним ?	Варианти ?
Синоними ?	Антоними ?	Услуги ?
Қўлланилиш даври ?		

Buttons for "Қидирув" and "Тозалаш" are located below the grid.

The "Синтактик қидирув" section contains a grid of search options:

Содда гап ?	Қўшма гап ?	Уюшган гап ?
Дарак гап ?		Буйруқ гап ?

The Windows taskbar at the bottom shows the system tray with the date "12:01 07.05.2020" and the language "RU".

In this case, the result will look like this :

ЎЗБЕК ТИЛИНИНГ
МИЛЛИЙ КОРПУСИ

Асосий

Корпусдан қидириш

Токенайзер

Лемматайзер

Разметкаш

Частотали луғат

Корпус нима?

Корпус яратиш учун асослар

Семантик разметканинг теглаш моделлари

Морфологик разметкашнинг лингвистик модел ва теглари

Синтактик разметканинг теглаш моделлари

Корпус статистикаси

Таҳлиллар

Онлайн луғат

Лойиҳа ҳақида

Корпусдан қидириш

Сўз ёки матн қидириш

маъно

Қидирув Тозалаш

Сизнинг сўривингиз бўйича 0 та сўз топилди!

Сўз	Маъноси
мақол	Ҳаётий тажриба асосида халқомонидан яратилган, одатда панд-насихат мазмунига эга бўлган ихчам, образли, тугал маъноли ва ҳикматли ибора, гап.
сўз	1 тпш. Ўз товуш қобигига эга бўл-ган, нарса-ҳодисалар, жараёнлар, шахслар, белги ва миқдорларни, хусусиятларни, ҳаракат ва ҳолатни, алоқа ва муносабат-ларни номлаш учун хизмат қиладиган, мус-тақил луғавий маънога эга бўлган, шу-нингдек, турли грамматик маъно ва вази-фаларда қўлланадиган энг муҳим тил бир-лиги; гапнинг қурилиш материали.
уچун	Сабаб, мақсад, аталганлик каби маъноларни билдиради, шундай маъ-ноли муносабатларни кўрсатади.
фақат	1 рвш. Биргина, ягона, ёлғиз.2 зидл. Боғл. Чеклаш маъносини ифода-лайди.
экан	Феъл, шунингдек, бошқа туркумга оид сўзларга бирикиб, ке-йин билганлик, шарт ва б. модал маъно-ларни билдиради.
энди	1. Маънони кучайтиради, таъ-кидлайди. 2. Ҳаракат-ҳодисаларнинг давомлилиги, кетма-кетлигида сўнггисини, навбатда-гисини билдиради. 3.) Ҳаракат-ҳоди-санинг ҳозиргина юз бериши, бошлани-шини, юз берганига (бўлганига) ҳали ҳеч қанча вақт бўлмаганини билдиради.
бир	1 1 рақами ва шу рақам билан ифодаланган энг кичик сон, миқдор. 2 Ҳисоб, миқдор, ўлчам, чама маъно-ларини англатувчи сўзлар билан келиб, предметларнинг миқдори, ўлчамини анг-латади. 3 Баъзи отлардан олдин келиб, но-аниклик тушунчасини ифодалайди ва «қан-дайдир», «аллақандай», «аллақайси» каби маъноларни билдириб келади.
бирга	1 Бир бўлиб, қўшилиб, бир-галиқда, ҳамкорлиқда. 2 Бир вақтда, баравар. Уғлим эрталабмен бшан бирга туради.3 Билан кўмакчисидан кейин келиб. «қаторида, бир қаторда; шунингдек» маъно-ларини англатади.
бўлиб қол	1 Бўлмоқ.2 От туркумидаги сўзлар билан бирикиб, «вазифасида», «сифатида», «ўхшаб» маъно-сида ишлатилади

маъно - Ҳаётий тажриба асосида халқомонидан яратилган, одатда панд-насихат мазмунига эга бўлган ихчам, образли, тугал маъноли ва ҳикматли ибора, гап.

Лексик-грамматик қидирув

Сўз ?

Документ1 - Microsoft Word (Сбой активации продукта)

ОМОНИМ ?

Нет подключения - Есть доступные подключения

RU 11:50 07.05.2020

Корпуснинг “Лексик-грамматик қидирув” тугмасидан сўзнинг қуйидаги хусусиятларини билиб олиш мумкин: Сўзнинг маъноси, грамматик ҳолати, синонимлиги, омонимлиги, паронимлиги, антонимлиги, сўзнинг варианты, сўзнинг қўлланилиш даври, сўзнинг қўлланилиш услуби кабилар.

The screenshot shows a web browser window with the URL `localhost:6198/About.aspx`. The page header features the logo of the Uzbek National Corpus (ЎМК) and the text "ЎЗБЕК ТИЛИНИНГ МИЛЛИЙ КОРПУСИ". A left sidebar contains a navigation menu with items such as "Асосий", "Корпусдан қидириш", "Токенайзер", "Лемматайзер", "Разметкалаш", "Частотали луғат", "Корпус нима?", "Корпус яратиш учун асослар", "Семантик разметканинг теглаш моделлари", "Морфологик разметкашнинг лингвистик модел ва теглари", "Синтактик разметканинг теглаш моделлари", "Корпус статистикаси", "Таҳлиллار", and "Онлайн луғат".

The main content area is titled "Корпусдан қидириш" and includes a search bar and a "Кидирув" button. Below this is a section for "Лексик-грамматик қидирув" (Lexico-grammatical search) with a grid of search filters:

Сўз ?	Грамматик ҳолати ?	Омоним ?
Қўлланилиши ?	Пароним ?	Варианти ?
Синоними ?	Антоними ?	Услуби ?
Қўлланилиш даври ?		

Below the grid are "Кидирув" and "Тозалаш" buttons. The next section is "Синтактик қидирув" (Syntactic search) with another grid of filters:

Содда гап ?	Қўшма гап ?	Уюшган гап ?
Дарак гап ?	Сўроқ гап ?	Буйруқ гап ?

The browser's taskbar at the bottom shows the Windows Start button, several application icons, and the system tray with the date and time: 12:00, 07.05.2020.

Корпусдан қидириш

Сўз ёки матн қидириш

Қидирув Тозалаш

Лексик-грамматик қидирув

Сўз ?

Грамматик ҳолати ?

Омоним ?

Қўлланилиши ?

Пароним ?

Варианти ?

Синоними ?

Антоними ?

Услуби ?

Қўлланилиш даври ?

Қидирув Тозалаш

ингичка - 1, Кундаланг кесими меъёр-дан кичик; 2 Чийилдоқ, ўткир (товуш ҳақида)

Синтактик қидирув

Содда гап ?

Қўшма гап ?

Уюшган гап ?

Syntactic search button

Синтактик қидирув

Содда гап ?	Қўшма гап ?	Уюшган гап ?
____	____	____
Дарак гап ?	Сўроқ гап ?	Буйруқ гап ?
____	____	____

Қидирув Тозалаш

Документ1 - Microsoft Word (Сбой активации продукта)

According to the structure of the sentence, simple sentences are divided into the following groups:

Бир таркибли содда ёйиқ гаплар	Икки таркибли йиғиқ содда гаплар	Икки таркибли ёйиқ содда гаплар
–Бўлсанг-чи! Ҳали замон кун ёйилиб кетади. Далага чиқиш керак.	Инсон – Ҳазрат! Инсон – Кабир! Бу гапни аммо уққаним йўқ. На падарим ва на онамдан.	Жиянингизни олиб кетганим келдим (шахси аниқ).
Кеча дунёнинг қирғинли туни экан.	Умматали индамади. Ўрнидан туриб у ёқдан–бу ёққа юра б	–Гулзорни бузиб ташпадилар (шахси ноаниқ).
Адабини бериш керак эди. Ё кўнчилиқ орасида хўрлаб сўкамизми?	Ҳаво иссиқ. Кун бўйи юзуриб-елиб чарчаган одамлар ва отлар ҳализамон чанқаб сув қидиришга муқаррар.	Бугунги ишни эртага қўйма (Мақол) (Шахси умумлашган).
Соатли графикдан тўғри фойдаланилсин.	Айби катта. Уни шундай қолдириб бўлмайди.	Кула-кула ўлибмиз. Буни Кифояхоннинг ўзи бошлаб айтади.
Ўйланишни кўп кечиктирмаслик керак, иним. Ёшпик ҳам ғанимат (Сўзлашувдан).	Хонзода бегим йигирма беш ёшда. Айни узатиладиган пайтлари.	Начора, ихтиёринг. Нима қилмоқчи бўлаётганингни ўзинг ҳам тушуқмасанг керак.
Эй, қўҳна Шарқимизнинг ҳеч сўкмас машъали.	Китоб икки юзу ўттиз бетлик экан. Жуда қизиқарли.	Ҳамма газета, радио ва телевидение сизнинг ихтиёрингизда!
Ўқтин-ўқтин шаҳарга тушиб Думасига етиб бориш керак.	Баҳор сеникидир.	Ёзинг! Гапиринг! (ҳозирги замон, буйруқ-истак майли)
Ҳаммангени қатор қўйиб битта-битта пешонангдан отиш керак.	Гап шу. Ашрафжон шундай деди-да, ўрнидан туриб кетди, сўнг анчагача тўзон атрофида айланиб юрди.	... Ҳа, ҳа, хунуксан! (ҳозирги-келаси замон, аниқлик майли)
– Тўғри, йўқ. Демак, ойимларнинг устларидан ҳеч қаврга шиқоят қилиб бўлмайди.	Бугун юрсак, эртага яхши йўлларга чиқамиз. Йўл анча.	–Қисқаси, бахтиёрсизлар. (ҳозирги-келаси замон, аниқлик майли)
	Низомжон индамади. Юрагида тўлиб-тошган гапларни	

O'ZBEK TILI MILLIY KORPUSI

Alisher Navoiy
1441-1501

ROMANLARI
HIKOYALARI
PYESA
PORTRET
FELYETON

- Alisher Navoiy hayoti va ijodi
- O'zbek mumtoz adabiyoti

FOTO ALBOM

+ Buyuk siymolar

TAQDIMOT

+ Taqdimot

Korpus nima...

Korpus — til birliklarining xususiyatlarini aniqlash maqsadida qidiruv dasturiga bo'ysundirilgan matnlar majmui, tabiiy tildagi elektron shaklda saqlanadigan yozma yoki og'zaki, kompyuterlashtirilgan qidiruv tizimiga dasturiy ta'minot asosida joylashtirilgan on-line yoki off-line tizimda ishlaydigan matnlar jamlanmasi[1]. U elektron shaklda mavjud bo'lgan matnlarni, hujjatlarni ma'lumotlarni qayta ishlash, ularni avtomatik tahlil, ya'ni morfologik sintaktik va semantik tahlil qilish, morfologik analiz va sintez qilish bilan birga, yarim avtomatik rejimda ma'noni buzmasdan ishonchli nutq materialini moslashtirish darajasini tekshirish ushbu sohadagi til bilan qiziqishni oshirishga xizmat qiladi. Korpus – tilni tadqiq etish, til o'rganish, lug'at tuzishda eng zamonaviy, keng imkoniyatli dasturlashtirilgan tizimdir. Korpus - millionlab so'z kontekstlariga havola qiluvchi, maxsus qidiruv tizimi asosida ishlaydigan elektron matnlar yig'indisi. U internet tizimidagi elektron kutubxona, lug'at va lingvistik grammatikadir. Korpus - tabiiy (real) tilning elektron shaklda bo'lib, uni to'ldirish, tuzatish, tahrir qilish imkoniyatiga ega[2]. Korpus bu so'zlar, so'z birikmalari, grammatik shakllari ma'nosini ma'lum bir izlash tizimi orqali topishning elektron shakldagi matnlar to'plamidir. Korpuslarning har xil turlari mavjud. Masalan, bir muallif korpusi[3], bir kitob korpusi (jumladan dastlabki korpuslar "Bibliya" uchun qilingandir). Ma'lum bir til Milliy korpusi shu tilning xayotining barcha qirralarini, janrlarini, usullarini, xududiy va ijtimoiy variantlarini o'zida ifoda etadi. Masalan, o'zbek tili Milliy korpusini Internetda amalga qo'yilsa, 140 mln so'z ishlatmalaridan iborat shu tildagi barcha turdagi matnlarni o'zida mujassamlashtira oladi. Kelajakda o'zbek tili Milliy korpusi o'zida 300 mln so'z ishlatmalarini jamlashi lozim bo'ladi. Boshqa milliy tillar korpuslari kabi o'zbek tili Milliy korpusi xam ikkita muxim xususiyatga egadir. Birinchidan u ancha salobati va barcha yo'nalishlar uchun (turli badiiy janrlar: publitsistik, o'quv, ilmiy, ish yuritish, nutk - so'zlashuv, shevalar va boshqalar uchun) bir xilda muvofiqlashgandir. Bu matnlar o'z davrida tildagi ta'sir kuchiga qarab proporsional ravishda korpusda jamlangan bo'ladi. Ikkinchidan korpus matnlarga xos bulgan alohida jihatlarni qo'shimcha ma'lumot sifatida o'zida aks ettiradi (masalan ma'lum bir jixatdan belgilanishlar va annotatsiyalar). So'zlar va boshka birikmalar belgilanishi - korpusning bosh xarakteristikasidir (tasnifdir); U korpusni hozirda Internetni to'ldirib yuborgan boshqa matnlar kolleksiyalari va kutubxona matnlaridan farqlaydi. Matnlar belgilanishi qanchali boy va turli tuman bo'lsa korpusning ilmiy ahamiyati shuncha yuqori bo'ladi. O'zbek tili Milliy korpusini belgilanishlarning uch turi e'tiborga olinish kerak bo'ladi: metamatnli (u matnni muallif qarashi, janri va boshka xususiyatlari bo'yicha to'liq ifodalaydi), morfologik va semantik belgilanishlar (morfologik va semantik belgilanishlar matnni emas balki alohida bir so'zni tasniflab beradi). ADABIYOTLAR: 1. Grudeva V.A. Korpusnaya lingvistika. Uchebnoe posobie. 2-e izd., stereotip. – M.: Flint, 2012. – 165 s. 2. Zaxarov V.P. Korpusnaya lingvistika: Uchebno-metod. posobie. – SPb., 2005. – 48 s. 3. Zaxarov V.P., Bogdanova S.Yu. Korpusnaya lingvistika. – Irkutsk: IGLU, 2011. – 161 c. 4. Toirova G.I. Importance of Interface in Creating Corpus. International Journal of Recent

SO`Z QIDIRISH

Hikoya nomi:

Kartina

Qidiruv

LEKSIK-GRAMMATIK QIDIRUV

- So'z
- Grammatik holati
- Omonim
- Qo'llanilishi
- Paronim
- Varianti
- Sinonimi
- Antonimi
- Uslubi
- Qo'llanilish davri

Qidiruv

SINTAKTIK QIDIRUV

- Gapning tuzilishiga ko'ra turlari
- Gapning maqsadiga ko'ra turlari

Qidiruv

MUALLIFLAR

Mualliflar

DASTUR HAQIDA

Ushbu korpus qidiruv natijasi shu hiqoya matni asosida amalga oshiriladi. Korpus

Conclusion

1. Corpus linguistics is the most advanced branch of linguistics, and corpus is a necessary tool for linguists; oral, written monuments are a source of information reflecting the national and cultural heritage. A corpus is a set of texts to be searched for, and a well-defined corpus serves as a stable linguistic base to ensure the effectiveness of linguistic research. As an artificial intelligence product, the linguistic corpus includes an electronic dictionary, translation portal, terminology database, virtual (electronic) library, electronic government, electronic publications, electronic textbooks and manuals. Linguistic electronic sources, which are a product of artificial intelligence, are considered raw materials for creating a certain linguistic corpus.

2. The creation of the National Corpus is carried out in two stages: determination of the list of sources and digitization of texts (transformation into computer form). Its technological process consists of: creating a dictionary of repetitions of lexemes and word forms based on selected texts; view the text for any unit of the received dictionary of repetitions; divide a graphic word into syllables and compose a dictionary of repetitions of syllables; sorting word resources; simultaneous processing of an unlimited number of files; create text corpora with external symbols; calculation of statistical data for the corpus of created texts and individual texts included in the corpus; work with source texts in txt, doc i rtf format, automatic encoding setting, etc.

3. The most effective standards for encoding corpus data have been selected. The presentation of its data is based on an SGML / XML text layout. When encoding, lexical information is adapted to HTML / XML rules. The texts selected for the National Corpus are taken from various sources and presented in different formats: plain text, HTML, RTF, PDF.

**Thank you for your
attention !!!**